

Ненад Д. Мијалковић

Српска православна богословија Светог Кирила и Методија, Ниш - Србија

e-mail: mijalkovicnenad@gmail.com

ОДНОС ВЕРЕ И МОРАЛА У СВЕШТЕНИМ КАНОНИМА ЦРКВЕ

Апстракт: *Овим радом желимо да приближимо однос вере и морала у свештеним канонима Цркве и тиме предочимо савременом човеку поједина пастирска размишљања Светих отаца, као и дух оног времена и искушења која су завређивала и изазивала њихову пажњу. У раду ћемо говорити о вери, моралу, односу вере и морала, односу морала и канонског предања, о јереси, отпадничтву, расколу, симонији, блуду, прељуби и другом браку лаика, свештеника и монаха. Наша претежна преокупација у решавању ових проблема биће канонско искуство Цркве које је неодвојиво од мишљења појединих истакнутих Светих отаца.*

Кључне речи: *вера, морал, канон, јерес, раскол, симонија, прељуба, сабор и Црква.*

Увод

Овом тематиком желимо да усмеримо пажњу на неке интересантне ставове у канонском искуству Цркве, који налазе место у нашој свакодневици. Најпре погледајмо какав је значај вере за наш живот, затим каква је улога морала у формирању нашег бића и, на крају, какву улогу имају вера и морал приликом формирање канонског искуства Цркве? Интересантно је питање, да ли су вера и морал у међусобном размимоилажењу или пак у сагласности, у чему утичу на формирање канонског предања? Радом ћемо обухватити промишљања о вери, моралу, односу вере и морала. Посебну пажњу посветићемо односу канонског права и морала, тако и преступима против вере и морала који су веома значајни, јер потресају саму суштину Цркве.

Вера

Вера је својеврсно обележје сваког хришћанина. Хришћани су верујући, како каже Свети апостол Павле: „Када дође у онај Дан да се прослави у светима својима и покаже се диван у свима вјерујућима, јер повјеровасте свједочанству нашем“ (2Сол. 1, 10). Хришћанство је по превасходству вера, како нам сведочи Свети апостол Павле у Првој посланици Тимотеју (1Тим. 4, 1-6). Благодат Божја даје се човеку кроз Свете тајне Цркве, крштење, миропомазање и Евхаристију. Морамо обратити пажњу да благодатни дар који се даје човеку није то неки магијски дар, већ светотајински. Значи, дар добијамо од Бога и Цркве, тако је благодат Божја дар заједнице, а не неког нашег индивидуалистичког подвига. Благодаћу се у хришћанству даје могућност

новог живота, живота који се пројављује у Христу и постаје доступан Цркви. Живећи човек животом у Цркви као њен остварени члан, задобија могућност причасног живота у Христу и постаје учесник у непропадљивости и бесмртности. Свети апостол Павле у Првој посланици Солуњанима каже: „Духа не гасите“ (1Сол. 5, 19), у Духу Светоме постајемо учесници у животу Христовом. Наведени подстицај да живимо у Духу светом има суштинско значење за човеков духовни живот и остварење живота у Христу. Благодат Духа светог делује заједно са човековим пристанком и сарадњом. Зато апостол Павле све врлине означава као плод Духа светог: „А плод Духа јесте: љубав, радост, мир, дуготрпљење, благост, доброта, вера, кротост, уздржање. За такве нема закона“ (Гал. 5, 22-23). Свети Јован Златоусти наводи, имајући ове речи апостола Павла у виду, да наша дела бивају зла и она су само наша. За добра дела није довољно само наше старање него и Божје човекољубље, дело Духа светог¹. Човечја дела задобијају смисао са вером у Бога, али и вера у Бога поткрепљена је делима. Ни вера без дела нити дела без вере не доводе човека до његовог потпуног назначења². Свети апостол Павле говори о делима вере: „Сјећајући се непрестано вашег дјела вјере, и труда љубави, и постојане наде у Господа нашега Исуса Христа пред Богом и Оцем нашим. Зато се и молимо свагда за вас, да вас Бог наш учини достојним звања и испуни сваку благу намјеру доброте и дјело вјере у сили“ (1Сол. 1, 3; 2Сол. 1, 11). Мисао да се вера пројављује делима, подржава и Свети Јован Златоусти³. Свети Никола Кавасила у свом делу – *О животу у Христу* – даје приказ учења о вери и делима, где каже: „Неки од оних који не творе заповести мисле да исправно верују. Неки, пак, од оних који творе као заслужену плату очекују Царство. Ни једни, ни други, међутим, нису себи обезбедили Царство“⁴. Човек се не спасава својим делима, већ благодаћу Божјом. Спасење и обновљење човека је плод учествовања у нествореној благодати Божјој, односно у Царству Божјем, које се пројавило у Христу и које се даје као дар Духа светог. Примајући Христа човек благодаћу Светог духа постаје причасник Царства Божјег. Заправо, улазак у Царство Божје не остварује се људским снагама, него Божјом благодаћу.

Хришћанин не живи сам за себе, од тренутка када постаје хришћанин, он се учлањује у тело Цркве чија је глава Христос. Свети апостол Павле у посланици Римљанима каже: „Тако смо многи једно тијело у Христу, а појединачно уди смо једни другима“ (Рим. 12, 5). Стога вера, молитва, богослужење и уопште свеукупан живот наш није просто индивидуална ствар. Ми се не молимо нити служимо појединачно (индивидуално), већ као чланови Цркве, заједнице. Обожење човека не представља појединачну ствар нити се тиме ограничава, већ се односи на највишу размеру односа са Богом. Обожење је еклисиолошки догађај и покрива све размере човековог живота. Према Светом Јовану Богослову ове речи су кључне за човеково спасење, где се износи: „Да сви једно буду, као ти, Оче, што си у мени и ја у теби, да и они у нама једно буду да свијет вјерује да си ме ти послао“ (Јн. 17, 21). Заједница обожења је заједница личности и као заједница личности она је заједница љубави и слободе.

1 В. Свети Јован Златоусти, PG 61, 673–674.

2 В. Свети Кирило Јерусалимски, PG 33, 456b.

3 В. Свети Јован Златоусти, PG 62, 394.

4 Свети Никола Кавасила, PG 65, 832d.

Морал

Морал је скуп неписаних правила и обичаја који утврђују међуљудске односе и просуђују шта је добро, а шта зло. Дефинише се као облик друштвене свести, систем обичаја, навика, норми. Морал је релативан, јер није исти у свим друштвеним групацијама и историјским периодима. Централне вредности морала можемо да изразимо као: добро, исправно и праведно. Морал је настао у људском друштву, још у првобитној заједници. Током своје еволуције човек је, најпре, живео у малим групама где је било потребно ускладити своје потребе са потребама других. На основу изналажења решења за то, формирана су правила људског понашања и настала је философска дисциплина – етика. Морал је објективна друштвена појава која је одређена скупом правила или норми која регулишу понашање чланова једне друштвене заједнице, али и навикама понашања. Процењивање морала или морални суд доноси се на основу поступака, расуђивања, понашања или уопште карактера неког човека. Основна карактеристика моралних норми је њихова обавезност која је двострука, што значи да је морал обавезујући и друштвено (споља) и индивидуално (унутра), за разлику од правне и обичајне обавезности која је искључиво друштвена. Обичај је најстарија форма регулисања друштвених односа и понашања. У почетним фазама развоја људског друштва, бројна правила понашања су настајала стихијски. Та понашања, односно обичаји, временом су изгубили на својој сврсисходности или се, једноставно, заборавило зашто су успостављени, а прерасли су у моралне норме. Пример за то је руковање, некада се то радило како би се показало другој страни да у руци нема оружја. Данас за тим не постоји потреба, али је обичај задржан⁵.

Однос вере и морала

Божје заповести заузимају најзначајније место у хришћанској етици. Етички живот сваког хришћанина ураста са испуњењем Божјих заповести. Заповести су пре свега присутне као Божји логоси или божанска воља која је упућена човеку да се саображава са њима. Логос Божји, који своју вољу открива човеку у облику заповести, није логос безличан или неактиван, већ личностан и делотворан. Бог је љубав и заповести које упућује човеку показују Његову љубав. Онај који држи божанске заповести прихвата у себе божанску љубав, самога Бога; пребива у љубави која је Бог и Бог пребива у њему (1 Јн. 4, 16). За човека је љубав да држи божанске заповести (2 Јн. 6). А ко држи заповест Његову, љубав Божја је за њега савршенство (1 Јн. 2, 5). Господ Исус Христос позива човека да емпиријски приступи његовом учењу, да га следи и препозна његову вредност. Божја заповест, као и њено извршавање, представљени су у Христовој личности. Божја заповест у којој су садржане и обједињене све остале, јесте у заповести љубави. Христос ову велику заповест предсавља као нову и најважнију. „Заповест нову дајем вам: да љубите једни друге, као што ја вас љубих“ (Јн. 13, 34). У Христовој личности налазимо савршено испуњење Божијих заповести (Јн 14, 31)⁶. Појмови доброг и исправног у хришћанској етици не односе се на безличне вредности, већ на живот у Христу. Тако да моралност човека није дефинисана философски, већ богословски, христолошки – еклисиолошки. Христос је сврсисходност целокупног човековог живота и сврха бивствовања целокупног света. Морални закон тиче се службе човека у Цркви.

5 О значају обичаја за црквено правно подручје погледајте: Милаш 1926, 49–50.

6 В. Манзаридис 2011, 117–124.

Потврда тог човековог опредељења огледа се у његовом подвижничком животу. Човек испуњава Божју вољу о твари тако што ту твар приноси Богу кроз Свету Евхаристију⁷.

Однос канонског права и морала

Због потребе да се регулисање понашања људи не препушта стихији, држава одређује друштвене правно-политичке норме, чије непоштовање санкционише. Ове норме се садржински разликују од моралних. Исто тако, морална дужност и правна обавеза нису увек у складу и због тога што правна радња може да буде исправна, али не мора да буде морална. Дешава се и да је правна норма на вишем етичком нивоу у односу на одређени морални систем. Оно што је слично јесте да се санкција за прекршај моралних норми углавном изражава као реакција друштва. Ипак, санкције за прекршај правних и моралних норми се разликују. Морална санкција може бити индивидуална (унутрашња, рецимо грижа савести) и друштвена (спољашња; презир, па чак и искључење из друштва). Међутим, правим моралним чином се сматра онај који је почињен из моралних побуда, а не из страха од санкција или због стицања већег угледа или чак славе.

Луис Патсавос нам сведочи о улози и духу канонског наслеђа на следећи начин: „Премда свештени канони чине црквено право, они се ипак у суштини разликују од свих других врста права. Иако су обдарени техничким и правним изразима, њихова основа је богословска и њихов циљ је пастирски. Они су донешени као одговор на специфичне пастирске потребе Цркве [...] Спасењска мисија Цркве као последицу има спасењску и пастирску сврху свих својих служби и декрета. Све што се одвија у Цркви за своју сврху има спасење људског рода и пастирско је [...] Управо у том духу треба схватити свештене каноне [...] Канони, стога, нису изрази законског духа који тежи да све обухвати правилима и да духовни живот сведе на норме. Они су изрази пастирске бриге Цркве за спасење њених чланова“⁸. Правне норме морамо разликовати од моралних норми. Право се пре свега регулише идејом равнога, морал се регулише идејом жртве и љубави, према којој човек заборавља себе. Неузимајући у обзир равнотежу између земаљског добра и моралне вредности, него полази од признавања великог значаја другоме, и чини шта је у интересу другог не гледајући на свој сопствени интерес. У моралу је наш интерес, у ствари интерес другог, јер хришћански морал је неодвојив од Цркве, док у правним нормама тражи се интерес онога који је оштећен. Моралне норме имају једностран карактер, што значи да нам наша морална савест заповеда, шта ми морамо да чинимо без обзира шта други чине нама. Такву моралну логику можемо сагледати у Христовим речима: „Чули сте да је казано: Љуби ближњег својега, и мрзи непријатеља својега. А ја вам кажем: Љубите непријатеље своје, благосиљајте оне који вас куну, чините добро онима који вас мрзе и молите се за оне вас вријеђају и гоне“ (Мт. 5, 43-44). Морална и неморална акта потпадају под суд наше савести, јер спољашњи суд нема могућности да наше лоше мисли и жеље спречи, зато правне чињенице које вређају права других, потпадају под спољашњи, формални суд са његовим казнама, којима се успоставља равнотежа у друштву⁹.

7 Уп. Живковић 2011, 32–36.

8 Патсавос 2009, 30.

9 Уп. Церић 2006, 39-40; Цисарж 1970, 9–11.

Посебно занимљиво је промишљање Георгија Манзаридиса у коме примећује да Христос није оставио неко строго систематско етичко учење, и у прилог томе каже: „Христос није предао вернима некакво систематско етичко учење, него своје тело, то јест Цркву. У њој се човек ангажује и обнавља, а заједно са њиме и читав космос. Нови човек пројављује нови етос, одређен божанским заповестима.“¹⁰ После ових краћих уводних размишљања говорићемо о преступима против вере, а у даљем излагању и о преступима против морала.

Преступи против вере

У овом делу рада говорићемо о преступима који потресају реалност и истинитост живота у Христу. Нисмо у могућности да обрадимо сваки аспект ових преступа, али потрудићемо се да прикажемо оно што је било најпроблематичније за саборске оце који су доносили каноне, те тако разрешавали реалне проблеме живота Цркве. У наставку, изнећемо поједина размишљања о јереси, апостасији, расколу и симонији, као озбиљним девијацијама које потресају живот Цркве.

Јерес

Јерес (гр. *αἵρεσις*, лат. *haeresis*, издвојена идеја, мишљење) појединачна издвојена мишљења о Светој Тројици, о божанству Исуса Христа или о Његовој човечанској природи и о односу двеју природа у Његовој божанској личности – ипостаси. Ова последња учења сврставају се у христолошке јереси, познате су и пнеуматолошке јереси, које се у теологији сусрећу и под називом пнеуматолошки субординационизам или духовоборство (који не признају једносушност Светога духа са друга два Лица Свете Тројице). Историја догмата познаје мноштво христолошких *јереси*. Најчешће имамо јереси, које су умањивале човештво Христово или су истицале једну истиниту природу у Његовој ипостаси¹¹. Формулисано начело на коме

¹⁰ Манзаридис 2011, 63.

¹¹ 1. *правило*: Када започиње било каква беседа или дело, правилно је, по речима богослова, од Бога започети и с Богом завршити. Према томе, када ми данас свечано исповедамо благочешће, и Црква којој је Христос темељ, свакога дана расте и напредује тако да је изнад кедара Ливанских, започињући сада свету беседу, благодаћу Божијом установљујемо да се мора чувати чистом, неповређеном од било какве новотарије, вера која нам је предата од богоизабраних Апостола, сведока и слугу Логоса. Такође и исповедање вере 318 светих и блажених Отаца, који се окупише у Никеји, у време Константина, нашег бившег цара, а против нечасног Арија [...] Ти Оци нам једнодушно вером отворише и разјаснише једносушност у три Ипостаси богочасне природе, и који, не допустивши да то остане скривено под судом незнања, јасно научише верне да се поклањају (поштују) Оцу и Сину и Светоме Духу; они (свети Оци) оповргаше и разрушише учење о неједнаким степенима Божанства, па порушише и разорише јеретичке тврдње као да су куле које деца праве од песка. Исто тако потврђујемо и оно исповедање вере које је проглашено од 150 светих Отаца који се сакупише у овом, царском граду у време великог Теодосија, нашег бившег цара, и прихватамо оно шта су они рекли о Духу Светоме, а одбацујемо нечастивог Македонија, заједно са пређашњом непријатељима истине, као онога који подругљиво говори о Ономе ко је Владика, настојећи да Га прикаже као слугу, и који је разбојнички хтео да пресеке (раздели) Једног, Који се не може делити, а у жељи да нам остане непозната тајна наше наде. Заједно са гнусним и истини противним и бесним Македонијем, осуђујемо и Аполинарија, тајноводитеља злобе који је нечасно учио да је Господ примио тело без ума и без душе, уводећи у људе помисао о непотпуности нашег спасења. Уједно, печатом сведочимо и о учењу које је изложено од стране 200 богоносних

се утемељила критика и одбацивање оваквих схватања (јереси) било је сотириолошке природе: оно што није било примљено у ипостас Сина Божјег, не може се поправити нити спасити. Оно што се сјединило са Богом у Христу, то је било спасено. Одатле имамо догматску строгост саборских одлука према јересима.

За јерес треба сматрати и оно учење које, не дотичући се ни догмата, ни Светих Тајни, одбацује живот по заповестима Христовим и дозвољава хришћанима да живе незнабожачки. Ово учење, које споља делује као да није непријатељски оријентисано према хришћанству, у суштини му је потпуно противно: оно представља одрицање од Христа. Сам Господ је рекао: „Тада ћу им јавно казати, никада вас нисам знао; идите од Мене ви који чините безакоње“ (Мт. 7, 23). Вера може бити жива само уз дела вере, без њих она је мртва (Јак. 2, 26). Уосталом, услед нехришћанског живота губи се и само исправно схватање хришћанских догмата и предања Цркве. Још у време док је идолопоклонство било веома снажно, јеретици су водили живот као незнабошци. Свети Атанасије Велики то примећује за Аријанце, који су учествовали у забавама идолопоклоника и по владању били налик њима. Да кажемо простим речима у Цркви је једино могуће спасење, ван Цркве нема спасења.

У предању Цркве, свештени канони нам доносе неприкосновени став, тако

Отаца, окупљених први пут у Ефесу, у време Теодосија, сина Арјадиевог, цара нашег. То учење је необорива сила благочешћа јер исповеда једнога Христа, Сина Божијег, оваплоћеног; и прославља непорочну, Приснодјеву Марију, која Га је без семена родила, Која је уистину Богородица. Одбацујемо као богопротивно и ништавно оно што је учио Несторије, тј. да је Христос засебно Бог а засебно човек, и чиме он (Несторије) поново Уводи нечашће Јевреја. Такође православно утврђујемо и оно исповедање вере које је изложило 630 богоизабраних Отаца у обласном граду Халкидону, у време Маркијана који је такође био наш цар. Тамо изложено исповедање вере гласно је распрострањено на све крајеве света, тј. да је у Христу, Сину Божијем, и човечија и Божанска природа, и да Га у тим двома природама славимо. Такође је оповргнуто учење зломислећег Евтихија, који је учио да је тајна нашег спасења учињена привидно. Са тим Евтихијем низвргнут је и Несторије и Диоскор, од којих је први био заштитник учења о подели, а други о сливању (мешању), али сви они, сви ти борци за нечашће, створалише се у један понор пропасти и безбожја. Исто тако признајемо и потомству нашем свето поверавамо и оно што су благочестиво прогласили, надахнути Духом Светим. Њих 165 богоносних Отаца који се окупише у овоме царском граду, у време Јустинијана, нашег некадашњег цара. Они саборно предаше анатема и осудише Теодора Мопсуетског, учитеља Несторија, Оригена, Дидима, Евагрија и све оне који су изнова почели да шире и казују јелинске басне и у својим маштаријама ума изнесоше некакво (учење) о прелажењу и претварању тела и душа, те нечастиво и несмислено усташе против вере у васкрсење мртвих [...] Једном речју: установљујемо да мора важити као чврста, да мора остати непоколебљива до краја века вера оних људи који се прославише у Цркви Божијој, и који беху светионици свету, чврсто се држећи речи живота; исто тако морају важити и њихови богопредати списи и догмати. Одбацујемо и предајемо анатема све оне које су они одбацили и анатемисали као непријатеље истине и као такве који су узалуд устајали против Бога и који су желели да неправдом замене истину. А ко не чува и ко не прихвата све поменуте догмате побожности, и ко не мисли и не исповеда (веру) на овај начин, него жели да оповргава догмате, нека буде анатемисан по наредби која је већ издата од поменутих светих и блажених Отаца; такви нека буду избрисани из имена хришћана, нека буду као туђинци, нека буду изопштени и избачени. И после овога, ми коначно утврђујемо да се не сме ништа додавати ономе што је већ установљено, као и то да се ништа не одузима. Другачије од овога нисмо могли ни поступити (*Трулског вас. сабора*). В. (*Трул. 2; Седми Вас. 1*); В. *Књига правила* 2008, 59–60; в. *Јевтић* 2005, 135–138; в. *Милаш* 1895, 427–431.

да се строго забрањује и кажњава било какво заједничарење са јеретичима¹². Многи у историји Цркве, намеравали су да наруше ред у Цркви, злобно и клеветнички смишљају разне оптужбе против епископа, а све у жељи да се тиме окаља добар глас о њима и да се узнемири народ, због тога је сабор епископа одредио да се без посебног разматрања и испитивања не примају оптужитељи. Дакле, не треба ни свима дозволити, као што не треба свима забранити да подносе оптужбе против оних који управљају Црквом. Ако неко поднесе оптужбу против епископа, било због повреде имовине или због било које друге учињене неправде од стране епископа, при оваквим оптужбама не треба узимати у обзир ни личност тужитеља, нити његову веру. Уколико је преступ, за који се окривљује епископ, црквени преступ, тада је потребно испитати ко је онај који оптужује. И пре свега је потребно забранити јеретичима да подносе оптужбе против православних епископа по питању црквених дела. Ми сматрамо за јеретике оне који су одавно изопштени из Цркве, као и оне које смо ми анатемисали. Осим тих, ово треба да буде забрањено и онима који исповедају праву веру, а у пракси су прешли у раскол или склапају завере против канонски постављених епископа. Али ако неки, који нису ни јеретици, нити су били одлучени, нити осуђени, нити оптужени за неке преступе, сматрају да имају разлог да оптуже епископа због црквених дела, свети Сабор одређује да такви

12 45. *правило*: Епископ или свештеник или ђакон који се буде са јеретиком само и молио, нека се свргне. А ако њима (јеретичима) допусти да служе као клирици, нека се свргне. В. (*Ап. 10, 11, 46, 64, 70; Трећи Вас. 2, 4; Лаод. Пом. 6, 9, 32, 33, 34, 37*); 46. *правило*: Наређујемо да се свргне епископ или свештеник који призна крштење или жртву (принос) јеретика. Јер, како се слаже Христос са Велијаром? Или, какав део има верник са неверником? (2Кор 6, 15). В. (*Ап. 47, 68; Први Вас. 19; Други вас. 7; Трулски вас. 95*); 64. *правило*: Ако неко од клира буде затечен да пости у дан Господњи (недеља) или суботом, осим на Велику суботу, такав нека буде свргнут. Уколико је лаик, нека буде одлучен (*Апостолска правила*). В. (*Ап. 7, 45, 70, 71; Први Вас. 19; Трулски вас. 11*); В. *Књига правила* 2008, 20–21. 23; в. Јевтић 2005, 48–49. 52; в. Милаш 1895, 109–112. 134–135; 7. *правило*: Када је ово објављено, свети Сабор је установио да нико не сме износити, или писати, или састављати другу веру осим оне коју су установили свети Оци сабрани Духом Светим у граду Никеја. Они који се усуде да састављају другу веру, и да је јавно шире, да је подмећу онима који желе да се обрате к познању истине, било из јелинства, било из јудејства или ма које друге јереси, такви, уколико су епископи, имају бити лишени чина, а уколико су неки други клирици, лишавају се припадања клиру. Уколико су лаици, треба да буду анатемисани. Према томе, ако се открије да неки међу њима: епископ, или клирик, или лаик, мисли или учи о оваплоћењу јединородног Сина Божијег онако како је то изложио свештеник Харисије, или да следи за поганим и развратним учењем Несторија (које је овде изложено), такви нека подлегну одлуци овог светог Сабора, тј. ако су епископи - нека буду лишени епископства и свргнути; уколико су клирици - нека буду искључени из клира; а уколико су лаици, нека буду предати анатема, као што је већ речено (*Трећег Вас. сабора*). В. (*Други вас. 1; Трулски вас. 1; Карт. Пом. 2*); В. *Књига правила* 2008, 43–44; в. Јевтић 2005, 97–98; в. Милаш 1895, 298–300; 32. *правило*: Од јеретика не треба узимати благослове, јер њихови благослови нису ништа друго него бесмислице. 33. *правило*: Са јеретичима или расколницима не треба се молити. 34. *правило*: Нико од хришћана нека не напушта мученике Христове и нека се не обраћа лажним мученицима, тј. онима који су међу јеретичима или који су били јеретици. Зато, они који то чине нека буду под клетвом. 35. *правило*: Хришћанима не приличи остављати цркву Божију и (од Ње) одлазити; такође не приличи позивати анђеле и чинити сабрања. Ово је забрањено. Према томе, који се затекне да је у таквом тајном идолослужењу, зато што је напустио Господа нашег Исуса Христа, нека буде анатема јер је приступио идолослужењу (*Лаодикијског Пом. сабора*). В. (*Апостолски 10, 11, 45, 46, 64; Први вас. 19; Други вас. 7; Трећи вас. 2, 4; Трулски вас. 11, 95*); В. *Књига правила* 2008, 137–138; в. Јевтић 2005, 295–296; в. Милаш 1896, 91–93.

најпре изнесу оптужбу пред епископима одређене области, и пред њима докажу преступ због кога оптужују одређеног епископа. Уколико епископи те области не могу изрећи пресуду о наведеној оптужби, тада ће тужитељ или тужиоци приступити већем сабору епископа одређене области, окупљених управо поводом те или тих оптужби. Оптужбу, пред тим сабором епископа, неће моћи да подигну уколико пре тога писмено не изјаве да ће подлећи једнакој казни ако им се, после расправе докаже да су они само клеветали на оптуженог епископа¹³. Запажамо у овим саборским речима поједине занимљиве еклисиолошке ставове, прво да се мишљење јеретика, расколника и отпадника не прихвата и не уважава, заправо даје нам се на знање као да нису део заједнице Цркве, друго, да се сви проблеми решавају у телу Цркве саборно од стране свих епископа.

Свети канони су веома строги када је у питању брак хришћанина, није дозвољено да се хришћанин жени особом која је јеретички настројена и због тога анатемисана, одлучена од Цркве¹⁴.

Свети отац Василије Велики износи одређене ставове по питању отпадништва, јереси и раскола који су потресали Цркву. „[...] Наши претци су установили да се признаје само оно крштење који ни у чему не одступа од вере; и зато су они једно називали јерес, друго раскол, а треће: парасинагоге. Јеретичима су називали оне који су се сасвим отуђили од вере; расколницима су називали оне које имају различита мишљења по неким црквеним предметима и питањима, а који допуштају могућност да буду поново приведени истини. Парасинагоге су зборови које чине непокорни свештеници или епископи или неучи (ненаучени) народ. На пример: када је неко изобличен због неког греха, и забрањено му је да свештенослужи, а он се не поковава правилима, него сам себи присваја предстојништво и свештенослужење, а заједно с њиме одступе и још неки, оставивши саборну Цркву, на тај начин настаје парасинагога. Раскол је, на пример, када се о покајању мисли другачије него што о томе мисле они који припадају Цркви;

13 В. 6. *правило* Другог васељенског сабора, в. (*Апостолски* 74, 75; *Четврти вас.* 9, 17, 19, 21; *Трулски вас.* 8; *Антиохијски пом.* 12, 14, 15, 20; *Лаодикијски пом.* 40; *Сардички пом.* 4; *Картагински пом.* 8, 10–12, 15, 18, 19, 59, 104, 107, 129, 128–130, 132); 1 *правило*: Свети Оци, сабрали у Константинопољу установише да се не сме укидати, него да мора остати у пуној снази Символ вере који изложише 318 Отаца, који се сабраше у Nikeји Витинској, и да мора бити предата анатеми свака јерес, а поименице: јерес евномијеваца, аномејеваца, аријанаца или евдоксијана, полуаријанаца или духобораца, савелијанаца, маркелијанаца, фотинијеваца и аполинаријеваца. В. (*Други вас.* 7; *Трулски вас.* 1, 75; *Гангријски пом.* 21; *Карт. Пом.* 2; *Лаодикијски пом.* 7, 8; *Василије Велики* 1); В. *Књига правила* 2008, 38–40; в. Јевтић 2005, 85. 88–90; в. Милаш 1895, 231–242, 257–265.

14 14. *правило*: Пошто је у неким епархијама дозвољени чтецима и појцима да се жене, свети Сабор наређује да нико од њих не сме узети иноверкињу за жену. Они који имају децу из таквих бракова и која су већ крштена код јеретика, морају их превести у заједницу саборне Цркве. А ако их нису крстили, не могу их крстити код јеретика, а исто тако не могу се сјединити браком са јеретиком, Јудејем или незнабошцем, осим ако особа која жели да ступи у брак са православним хришћанином, обећа да ће прећи у православну веру. А који преступи против овог правила нека подлегне епитимији по правилима (*Четвртог Вас. сабора*). В. (*Апостолски* 26, 45, 65; *Други вас.* 7; *Трулски вас.* 6, 72; *Лаодикијски пом.* 10, 31–34, 37, 39); 31. *правило*: Не приличи са било којим јеретиком склапати брак, или јеретичима давати (у брак) синове и кћери, него их треба узимати од њих, ако обећају да ће постати хришћани (*Лаодикијски Пом. сабор*). В. (*Апостолски* 26, 45, 65; *Четврти вас.* 14; *Трулски вас.* 6, 72; *Картагински пом.* 21); В. *Књига правила* 2008, 51. 137; в. Јевтић 2005, 111–112. 295; в. Милаш, Никодим, *Правила Православне цркве с тумачењем* I, н., д., 362–364; в. Милаш 1896, 90–91.

а јереси су, на пример: манихејска, валентинијева, маркионитска, као и већ поменути папузијани. Овде (у јересима) постоји разлика у самој вери у Бога. Ради чега су наши древни Оци да се крштење јеретика има у потпуности одбацити, а расколника, пошто припадају Цркви, то крштење треба признати (јер се они покоравају Цркви), а оне који су у парасинагогама треба, пошто се покају и обрате, опет примити у заједницу (Цркву). На исти начин и они, који се налазе на неком црквеном степену а који су одступили са непокорнима, треба да се приме на исти степен али тек након покајања. Пепузијани су јеретици јер хуле на Духа Светог, прилажући незаконито и бестидно име Утешитеља (Параклита) Монтану и Прискили. Због тога, као они који од људи желе да стварају богове, они су достојни осуде; а као такви који вређају Духа Светог, поредећи га са људима, заслужни су вечне осуде, јер хуљење на Духа Светог не може бити опроштено. На који начин да се њихово крштење сматра правилним, када они крсте у Оца и Сина и Монтана и Прискилу? Због тога, они који су се крстили на овај начин заправо и нису крштени јер нису крштени онако како нам је предато. И мада је ово на неки начин промакло великом Дионисију, ми због тога не морамо да учинимо исто јер њихова (мисли се на пепузијане) грешка веома је очевидна за свакога ко жели да је види. Катари припадају расколницима. Кипријану и нашем Фирмилијану било је угодно да и катаре уврсте у исти ред са анкратитима, хидропарастатима и апотактима. И мада почетак поделе беше услед раскола, одступници од вере више нису на себи имали благодат Светог Духа јер је те благодати нестало онда када се прекинуло прејемство; јер први који су се оделили постали су световњаци и више немају власти да крштавају, рукополажу, нити да другима дају благодат Духа Светог. Ради тога је и било наређено да они који су крштени од њих, морају, када се враћају Цркви, бити омивени правим и истинитим крштењем Цркве. Без обзира што неки из Азије напомињу да треба прихватити њихово крштење, ипак нека се оно не признаје. Због тога, када неко од њих жели да се врати у Цркву, таквога је потребно крстити. У осталом, ако ово треба да служи некаквом препреком, ми треба да се придржавамо обичаја и треба да следимо за Оцима који су учили онако како је то корисно за нас. Бојим се да кад будемо настојали да они не журе са крштењем, да због строгости наредбе не запречимо пут онима који се желе спасити; а ако они признају наше крштење, то нас не треба ни најмање бринутити нити смо им због тога дужни да показујемо некакву благодарност, него и даље, у пуној тачности морамо испуњавати правила која су нам дата. Такође треба да важи и то, да они који се обраћају, а који имају засебно крштење, они најпре морају бити помазани од верујућих, и тек тада могу приступати к тајнама. Знам да смо ми примили на епископске катедре браћу Зојина и Саторина који су били у њиховој заједници. Због тога ми не можемо одбацити оне који су из те заједнице јер, примивши епископе, ми смо установили на неки начин правило у погледу заједничарења са њима (енкратитима)¹⁵. Свети Василије Велики оставља могућност искреног покајања јеретикима и треба их пред крај живота примити, ако постоје одређени плодови покајања¹⁶.

15 Свети Василије Велики, 1. правило у: В. *Књига правила* 2008, 258–260; в. Јевтић 2005, 456–460; в. Милаш 1896, 341–351.

16 5. *правило*: Јеретике који се покају пред крај живота треба примати, али тек када их испитамо и видимо да се истински кају и имају ли плодове таквог покајања који сведоче о њиховој жељи за спасењем (*Свети Василије Велики*); В. (*Први вас.* 2, 14; *Други вас.* 7; *Трулски вас.* 78, 96; *Неокесаријски пом.* 12; *Лаодикијски пом.* 19, 47; *Картагински пом.* 45); В. *Књига правила* 2008, 261; в. Јевтић 2005, 462; в. Милаш 1896, 356–357.

Отпадништво (Апостасија)

Апостасија (гр. *αποστασία*) је термин који означава отпадништво од вере, а тиме и Цркве, и представља један од најтежих и најопаснијих грехова. Апостасија представља одбацивање Господа Исуса Христа, престанак веровања у Њега као Сина Божјег и Спаситеља свега света, и прелазак у неку другу веру. Одвајање, које се темељи на слободној вољи, од јединства са Христом, значи искључење из Цркве Христове, а колико је тежак грех, објашњава нам Свети апостол Павле: „Кад неко преступи Закон Мојсијев, по исказу два или три сведока, има да умре без милости. Замислите колико ће сада тежу казну заслужити онај који гази Сина Божијега, и крв Завјета којом је освећен за несвету држи, и Духа благодати вријеђа“ (Јев. 10, 28-29). У Црквеном праву, апостасија означава отпадништво, одметање, одступање, одвајање, од православне вере и Цркве. Најтежи преступ против вере јесте када се једно крштено лице одметне (одрекне) вере и пређе у неку другу религијску заједницу, чији следбеници не признају Исуса Христа за Сина Божјег. Свако одрицање вере чини преступ који се означава техничким термином, апостасија. Лице које се одрекло вере зове се апостата или отпадник. Припадник православне вере, који се самовољно одрекне хришћанства, постаје за Цркву и Христа туђ, односно стран. Овим преступом је отпадник сам себе осудио пред Црквом и одрекао се свих права у њој, Црква је апостате осуђивала и изрицала им најтежу казну – казну искључења из Цркве заједнице (екскомуникација). Црквене казне за апостасију одређивале су се према околностима под којима је она учињена, и према томе да ли је починилац обичан верник, световњак, лаик или је члан црквеног клира, тј. клирик. Према светим канонима, Црквене власти су апостате, који су остајали упорни у преступу, кажњавале и клирике и лаике, искључењем из црквене заједнице, са анатемом. Међутим, они који су отпадали од вере без присиле, својевољно, па су тражили опроштај од Цркве, и да се поново врате у крило Црквене заједнице, ако су били лаици, одлучивани су од Светог Причешћа – Евхаристије за живота, а ако су клирици, свештенослужитељи или црквенослужитељи – искључивани су из црквене заједнице. Водило се рачуна, ако је преступ апостасије учињен (а најчешће је тако било) из страха, световњак се кажњавао, морао је покајничко расположење да покаже и био је без Светог Причешћа за 12 година, а свештено лице, клирик, могао је да задржи чин и обележја свештеног лица, али без права на свештенодејство. Што се тиче оних који су пред упокојењем, чуваће се древни закон и правило по коме, онај који је на самрти, не може бити лишен последњег Причешћа. Али, ако је удостојен Причешћа на самрти, опорави и поврати му се снага, такав нека буде само међу онима који се моле. У погледу оних који су на самрти, а желе да се причесте, епископ нека после детаљног испитивања, те људе удостоји светих Дарова¹⁷.

17 62. *правило*: Ако се неки клирик у људском страху пред Јудејима, Јелинима или јеретичима одрекне Христа, такав нека буде искључен. Ако ли се одрекне имена клирика, нека буде свргнут. Ако се покаје, нека буде примљен али као лаик. В. (*Први вас.* 10, 11; *Анбирски пом.* 1-3, 12; *Петар Александријски* 10, 14; *Атанасије Велики* 3; *Теофило Александријски* 2); 70. *правило*: Ако неки епископ или свештеник или ђакон или неко други из клира буде постио заједно са Јудејима, или са њима светковао њихове празнике, или примао од њих празничне дарове (нпр. пресне хлебова и слично), такав нека се свргне. Ако то учини лаик, нека буде одлучен (*Апостолска правила*). В. (*Апостолски* 7, 64, 71; *Трулски вас.* 11; *Антиохијски пом.* 1; *Лаодикијски пом.* 29, 37-39); 10. *правило*: Од оних који су пали (у вери), ако су неки од њих били постављени по незнању или са знањем дотичних који су их поставили, ово ипак, ни чим не слаби црквено правило јер кад се то дозна, они бивају свргнути из чина. 11. *правило*: Што се

Раскол

Апостолски муж свештенотученик Игњатије Богоносац, ученик апостола Петра и Јована, сведочи да је раскол пре свега отпадање од законитог архијереја и рушење богоустановљене јерархије¹⁸. У „Посланици Филаделфијцима“, Свети Игњатије износи да је Дух свети објавио, говорећи овако: Без епископа ништа не чините, тело своје као храм Божји чувајте, јединство љубите, поделе избегавајте¹⁹. А на другом месту исте посланице упозорава: „Зато, децо светлости Истине, бежите од подела и од злих наука. А тамо где је пастир [епископ], тамо следујте као овце [Христове]. Јер многи вуци [наизглед] достојни поверења, злим задовољствима заборављају оне који трче к Богу али такви у нашем јединству неће имати места“²⁰. У „Посланици Смирњанима“, Свети Игњатије Богоносац им заповеда: „Сви следујте епископу, као Исус Христос Оцу, и свештенству као Апостолима, а ђаконе поштујте

тиче оних који су у време Ликинијеве тираније одступили без принуде и не због тога што су им имања била отета, или што им је претила нека опасност или слично, сабор је одредио, премда нису достојни човекољубља, да се према њима ипак поступи великодушно. Дакле, који се искрено покају, као верни нека три године проведу међу онима који слушају Писмо, седам година нека припадају цркви тражећи (молећи) опроштај и две године нека учествују са народом у молитвама али без причешћивања светим Тајнама. 12. *правило*: Они, који благодаћу беху призвани, и прво показаше ревност и збацише окове, а касније се попут паса вратише својој бљувотини, јер неки од њих користиле сребро и разне дарове да би тиме повратили своју војничку службу; такви нека десет година припадају у цркви а три године нека слушају Писмо стојећи у притвору (храма). Али код ових треба пазити на њихову спремност на покајање и на који начин се кају, те према томе, оне међу њима који су у страху, сузама, стрпљењу и добрим делима, и то не само на спољашњи начин, него су заиста такви, пошто се наврши време одређено за слушање (Писма), нека буду примани у заједницу. Епископу је слободно да још човекољубивије поступи са њима. За оне који се равнодушно понашају према свом грехопадку, и који сматрају да је довољно само то што долазе у цркву, такви нека остану сво време које је одређено за покајање. 13. *правило*: Што се тиче оних који су пред упокојењем, чуваће се древни закон и правило по коме, онај који се растаје са душом, не може бити лишен последњег и најпотребнијег причешће, Али, ако се као већ оплакан и удостојен причешћа на самрти ипак опорави и поврати му се снага, такав нека буде само међу онима који се моле. У погледу оних који су на самрти а желе да се причесте, епископ нека после подробног испитивања, те људе удостоји светих Дарова.

14. *правило*: Што се тиче оглашених а који су пали у вери, свети и велики Сабор наређује да они три године проведу са онима који слушају (Писмо), а затим нека се моле са оглашенима. (*Првог Вас. сабора*). В. (*Апостолска* 52, 62, 83; *Првог вас.* 2, 9, 11–14; *Трулског вас.* 96, 102; *Анकिрског пом.* 1–9, 12, 21, 22; *Лаодикијски пом.* 2, 19; *Картагински пом.* 7, 23, 43; *Василије Велики* 20, 73, 75, 81, 84; *Петар Александријски* 2, 3, 10; *Григорије Ниски* 2, 4, 5; *Тимотеј Александријски* 4, 6; *Кирило Александријски* 5) В. *Књига правила* 2008, 23–24, 34–35; в. Јевтић 2005, 52, 54, 74–76; в. Милаш 1895, 132–133, 143–144, 208–219.

18 31. *правило*: Ако један свештеник, презревши свога епископа, сазове некакав свој збор и подигне други олтар, а не може окривити епископа у било чему што се тиче благочестија и истине (правде), такав свештеник нека буде свргнут као властољубив јер се понео као самосилник. Исто тако, нека буду свргнути и остали клирици који прихвате његово мишљење. Што се тиче лаика, они нека буду одлучени. А све ово нека буде после прве или друге или треће опомене од стране епископа (*Апостолска правила*). В. (*Други вас.* 6; *Трећи вас.* 3; *Четврти вас.* 18; *Трулски вас.* 31, 34; *Гангријски пом.* 6; *Сардички пом.* 14; *Антиохијски пом.* 5; *Картагински пом.* 10, 11; *Прводруги пом.* 13–15); В. *Књига правила* 2008, 17–18; в. Јевтић 2005, 44; в. Милаш 1895, 89–91.

19 Уп. Свети Игњатије Богоносац, *Посланица Филаделфијцима* VII,2, у: Јевтић 1999, 256.

20 Свети Игњатије Богоносац, *Посланица Филаделфијцима* II, 1-2, у: Јевтић 1999, 255.

као Божју заповест. Нека нико без епископа не ради ништа што се односи на Цркву. Она Евхаристија [Литургија] нека се сматра сигурном која је под епископом, или ако коме он дозволи. Тамо где се појави епископ, тамо нека буде и мноштво народа, као што тамо где је Исус Христос, тамо је и саборна [католичанска] Црква. Није дозвољено без епископа ни крштавати, ни вечеру љубави свршавати [...]“²¹. Даље Свети Игњатије износи: „[...] Добро је знати Бога и епископа. Ко поштује епископа, тога Бог поштује; ко тајно од епископа нешто у Цркви ради – служи ђаволу“²². Ово је учење древне Цркве, оно је предано Игњатију Богоносцу од апостола Петра и Јована; ово учење јесу – Откривења Духа светог лично Игњатију Богоносцу, о чему сам свети сведочи у „Посланици Филаделфијцима“. По његовим речима, обмањивати епископа исто је што и обмањивати Бога, а непослушност епископу и прикривање од њега свега што се односи на црквена дела је служење ђаволу. Па, каквим речима онда назвати непризнавање свога архијереја и одступништво од Цркве? То је, несумњиво, не само служење ђаволу, него и подражавање самога ђавола. Свештеномученик Игњатије тврди да „[...] где је подела и гнев, тамо Бог не обитава [...]“²³. А ако „Бог не обитава“, какав то дух живи и дејствује тамо?

Други ученик апостола Петра, Павла и Јована – свештеномученик Климент епископ римски – пише коринтским расколницима: „Ваш расцеп многе је развратио, многе је у очај бацио, многе у сумњу, а све нас у жалост. И ваша буна упорно још траје“²⁴. Свети Климент опомиње расколнике колико је тежак грех раскола: „Сетите се речи Исуса Господа нашег. Он је рекао: *Тешко човеку оном; боље би му било да се није родио, него да саблазни једнога од изабраних мојих; боље би му било да обеси [себи] камен воденички и да се баци у море, него да саблазни једнога од малих мојих*“ (уп. Мт. 18, 67; 26, 24; Мк. 9, 42; Лк. 17, 2)²⁵. Значи, непокајани грех раскола још је страшнији од греха самоубиства (самоубица упропашћује само себе, а расколник – себе и друге, зато је и његова вечна судбина тежа него она самоубице). Свештеномученик Кипријан Картагински наводи сјајна поређења и слике јединства Цркве. Он пише да је Црква једна, мада се она, распрострањујући се по свему свету, шири и дели: сунце има многе зраке, али је светлост једна; много је грана на дрвету, али је стабло једно, и оно се чврсто држи на корену; много потока истиче из једног извора, али при самом извору ипак се чува јединство²⁶. То јединство је онтолошко, вечно, непромењиво својство Цркве. Црква је створена по слици Свете Тројице. Господ се пред Своја страдања молио Небеском Оцу за ученике: *Да буду [они] једно као што смо ми једно* (Јн. 17, 22) – то је воља Божја, то је темељ две главне заповести – о љубави према Богу и једних према другима. Исус Христос је открио апостолима: сатана је заискао од Бога, *да вас вије као тиеницу* (Лк. 22, 31), то јест да раздвоји једне од других, да растури на све стране, као што на гувну расејавају сламу, коју носи ветар.

Почетак Цркве – Логос – је Премудрост и Сила Божја, а почетак раскола је хаос. Споља се он пројављује као разбијање црквене структуре, као одбацивање јерархије; унутарњи хаос раскола јесте несагласност и супротстављање у мишљењу, супротстављање не само Цркви, него и једних другима.

Симонија

21 Свети Игњатије Богоносац, *Посланица Смирњанима VIII*, 1-2, у: Јевтић 1999, 262.

22 Свети Игњатије Богоносац, *Посланица Смирњанима IX*, 1, у: Јевтић 1999, 262.

23 Свети Игњатије Богоносац, *Посланица Филаделфијцима VIII*, 1, у: Јевтић 1999, 257.

24 Свети Климент Римски, *Прва посланица Коринћанима XLVI*, 9, у: Јевтић 1999, 199.

25 Уп. Свети Климент Римски, *Прва посланица Коринћанима XLVI*, 8, у: Јевтић 1999, 199.

26 В. Јевтић 2005, 543–546.

Симонија је куповина дарова Духа светогa, што представља велики преступ, тако да последице тако озбиљног преступления носе све стране. Значи, онај који рукополаже, који се рукополаже и сви они који су посредовали. Сам назив симонија има своје порекло у личности Симона гатара кога апостол Петар изобличава зато што је хтео за новац да купи дарове Духа светог²⁷. Избор епископа, свештеника и ђакона, који бива преко световних власти, нема никакву валидност, сходно правилу које каже да, ако неки епископ, уз помоћ световне власти добије Цркву, такав мора да се свргне и одлучи, као и они који су учествовали у овом недељу. Онај који треба да буде удостојен епископства, тај мора да буде изабран од епископа, као што је заповеђено од стране Отаца сабраних у Никеји на Првом васељенском сабору. Овим правилом одређено је да епископи морају бити постављени од стране свих епископа који су у митрополији, а ако је то немогуће, због неке хитне потребе или удаљености, нека се саберу барем три епископа на једно место, а они који су одсутни, нека свој глас дају кроз грамате, и нека се изврши постављење. Утврђење свега реченог у свакој области припада митрополиту²⁸. Проповедник истине, божанствени апостол Павле, попут неког правила, налаже свештеницима у Ефесу, а боље је рећи, целокупном свештенству, следеће: „Сребра, или злата, или руха, ни од кога не жажељех. Сами знате да потребама мојим и оних који су са мном били послужили ове руке моје. Све вам показах да се тако ваља трудити и помагати немоћнима, и опомињати се речи Господа Исуса коју он рече: Блаженије је давати него примати“ (Дела ап. 20, 33–35). Због тога и ми, који смо научени од њега, наређујемо: да епископ ни на који начин не смишља из похлепе, начин да дође до добитка, уз изговор о неким привидним разлозима тражити злато, или сребро, или било шта друго од епископа који су му потчињени, или клирика, или монаха. Јер, свети апостол Павле каже: „Неправедници неће наследити Царства Божијега“ (1Кор. 6, 9), и још: „Деца нису дужна стицати имања родитељима, него родитељи деци“ (2Кор. 12, 14). А који се затекне да жели да стекне злато или нешто слично, или због неке своје страсти забрањује црквену службу и одлучује неког од својих клирика, или затвара свети храм тако да у њему не бива богослужења, и тиме показује своје безумље, биће подвргнут ономе чему је желео подвргнути друге „и на теме

27 29. *правило*: Ако неки епископ или свештеник или ђакон новцем добије (купи) свештеничко достојанство, тај нека се свргне, као и онај који га је поставио; и нека се одлучи из заједнице у потпуности као што је то учињено са Симоном Волхом (Врачарем). В. (*Четврти вас. 2; Трулски вас. 22, 23; Седми вас. 4, 5, 15, 19; Сардички пом. 2; Василија Великог 90*); 30. *правило*: Ако се неки епископ послужи световним властима да би помоћу њих добио епископију (цркву), такав нека се свргне а потом нека се и одлучи. Исто учинити и са онима који су са њиме у тој заједници (*Апостолска правила*). В. (*Први вас. 4; Седми вас. 3; Лаодикијски пом. 13*); 22. *правило*: Који су новцем купили постављење, а не услед тога што су изабрали свештенички живот и што су о свему подробно испитани, било да је реч о епископима или било коме другом из клира, наређујемо: такви морају бити низвргнути, као и они који су их поставили. 23. *правило*: Нека нико од епископа, свештеника или ђакона, када некоме даје свето Причешће, не тражи новац или нешто слично од онога који се причешћује јер, благодат није на продају, нити за новац раздајемо освећење Духом; свето Причешће треба давати онима који су достојни тог дара и то без било каквог користољубља. Ако се сазна да је неко из клира тражио новац или нешто такво од онога кога је причестио, такав нека буде свргнут као онај који је слуга Симоновог зла и непромишљености (*Трулски Вас. сабора*). В. (*Апостолски 4, 29; Четврти вас. 2; Седми вас. 4, 5, 19; Сардички пом. 2; Василије Велики 90*); В. *Књига правила* 2008, 17, 69; в. Јевтић 2005, 44, 153; в. Милаш 1895, 85–89, 502–503.

28 Уп. 3. *правило* Седмог Васељенског сабора у: Јевтић 2005, 207–208.

његово пашће неправда његова“ (Пс. 7, 17), као на преступника заповести Божје и апостолских установа. А свети апостол Петар заповеда и поручује: „Чувајте стадо Божије, које вам је поверено, и надгледајте га, не принудно, него добровољно, и по Богу, не због нечасног добитка, него од срца. Нити као да господарите наследством Божијим; него будите углед стаду. И кад се јави Архипастир, примићете венац славе који не вене“ (1Петр. 5, 2-4). Веома тежак је грех када неко греши, а неће да се поправи. Према томе, они које се хвале да су златом постављени у службу – црквени чин, и полажу наду у тај лош обичај, који отуђује и од Бога и од свештенства, те бесрамним начином и на сав глас, срамним речима обешчашћују оне који су Духом светим због врлинског живота изабрани и без давања злата постављени на службу у Цркви, такве који то чине, треба исправљати епитимијама. Затекне ли се неко да је то учинио при самом рукоположењу, нека се са њим поступи по апостолском правилу које каже да ако епископ, или свештеник, или ђакон новцем задобије поменута достојанства, нека буде свргнут и он, и онај који га је поставио, и нека се у потпуности одлучи од заједнице, као што је Петар учинио са Симоном Врачарем. Свети оци који се сабраше у Халкидону у другом правилу рекоше: ако неки епископ за новац обави рукоположење, и благодат која се не може продавати, претвори у предмет продаје, те за новац постави епископа, или хорепископа, или свештеника, или ђакона, или било кога другог ко припада клиру, или из гадне похлепе за добитком, за новац произведе економа, или едикла, или парамонара, или ма кога другог који је убројан у црквене дужности, па се докаже да је то заиста учинио, нека се свргне са свога степена; а онај који је постављен на такав начин, нека нема никакве користи од купљеног рукоположења или постављења, него нека се сматра да нема достојанства или службе коју је купио новцем. Који је био посредник у тој гнусној и незаконитој трговини, такав ако је клирик, нека се свргне са свога степена, а ако је лаик или монах, нека буде одлучен од црквене заједнице²⁹.

Преступи против морала

У претходном делу говорили смо о преступима против вере, а у овом желимо да истакнемо неке преступе који се односе на хришћански морал. Можда ова подела и није баш најпрецизнија, јер је тематика неодвојива и нераздељива, а преступи су преступи, грех је грех. Сваки грех подразумева и могућност покајања, иако грех подразумева одвојеност од заједнице, а покајање повратак у заједницу³⁰. У даљем излагању изнећемо одређена размишљања о блуду и прељуби и другом и трећем браку.

Блуд и прељуба

Свети Григорије Ниски каже да се под блудом треба разумети када неко испуни своју похотљиву жељу без увреде другог, а када се пакост и уврада другог наноси у том случају је реч о прељуби³¹. Апостолска правила нам казују, ако неки

29 Уп. 4. и 5. правило Седмог васељенског сабора у: Јевтић 2005, 208–210.

30 В. Патсавос 2009, 46–50.

31 4. *правило*: Подела грехова који настају од похотљивости и сластољубља је ова: један грех се назива прељуба, а други је блуд. Неки су ово питање још опсежније разматрали, и нашли су да се грех блуда треба сматрати прељубом стога што може постојати само једна законита веза

лаик прогна своју жену па узме другу или ону која је отпуштена од другог, такав нека буде одлучен. Затим, ако се подигне тужба против верника због блудочинства или прељубе или због неког другог забрањеног дела, а то се докаже као истина, такав нека се не прима у клир³². Свети оци Трулског васељенског сабора у 98. правилу заповедају да онај који ради брака узме жену која је заручена за другог, а њен заручник је жив, такав нека подлегне казни за прељубу. Свети Василије Велики у свом богатом искуству каже за прељубу: „Жена која живи са прељубником, прељубница је све време док је са њим. Ко је учинио прељубу, нека петнаест година буде без Светог Причешћа. Тих петнаест година нека му се овако расподели: четири године нека буде са онима који плачу, пет са онима који слушају Писмо, четири са онима који припадају, две године нека стоји са вернима, али без

између жене и мушкарца. Према томе, све што није законито онда је противно закону само по себи; и који се не придржава овога, очито да је у греху. Човеку је од Бога дата једна помоћница, а свети апостол Павле каже: „И сваки од вас да зна држати своје тело у светости и у части“ (1Сол. 4, 4); али, када се неко окреће ономе шта није његово, тај дира у туђе; а туђе је све оно шта није његово, мада ту и није његов господар. И због тога, они који су о овоме много више размишљали, сасвим су у праву када кажу да се грех прељубе и блуда у многоме разликује. Али, пошто Оци показаше снисходљивост према немоћима, овај грех је разлучен по овој општој подели на то да се блудом назива оно када неко почне да испуњава своју похотљиву жељу без увреде другог, а када се пакост и увреда неке наноси, то је онда прељуба. Ка овоме додају и то када неко има полне односе са животињама, а такође и хомосексуалност, јер је и то прељуба против природе, и тиме се вређа оно што је туђе, а уз све то и природни поредак. Ако је таква подела и у овој врсти греха, општи лек за ово ће бити да онај човек који се са страшћу навео на такво сластољубље, да такав постане чист и излечен кроз покајање. Пошто, дакле, код оних који су се оскрnavили блудом није са тим грехом нанета никаква увреда другима, то се двоструко време покајања прописује за оне који себе оскрнавe прељубом или неким другим срамотним делом (рецимо, када два мушкарца имају полне односе или се неко помама на неку животињу), јер код ових, како сам већ рекао, грех је удвостручен – један се састоји у забрањеном сластољубљу, а други у увреди која се тиме наноси оном другом. Мора постојати разлика и у начину кајања у погледу самих грехова сластољубља. Тако, сваки онај који се сам освести и препозна своје грехе, те почне да изобличује своје тајне, тај је већ почео да од себе одбацује страсти, и тиме показује кретање ка бољем. Таквима је потребно одредити благу казну. А који је затечен у том злу, или се поуздано дозна да је учествовао у таквим гнусностима, таквоме треба дуже време за покајање, и тек када се потпуно очисти, тада нека се прими у заједницу Светиње, И у погледу свега овога правило је да они који су се оскрnavили блудом, да такви три године морају у потпуности бити удаљени од молитве; затим, три године да проведу у слушању Писма, три године да се моле са онима који припадају у покајању, и затим да се причесте Светим Тајнама. А у погледу оних који се покажу као ревноснији у свом обраћењу, и који својим животом покажу да се враћају ка добру, биће у власти онога ко се стара о користи и о црквеним уредбама, да им скрати време слушања, а такође да им и убрза обраћање; он може да им и то време скрати, да би били брже враћени у заједницу, али саобразно ономе каквим се покажу у покајању. Јер, као што је забрањено бацати бисере пред свиње, тако би било неразумно лишавати скупочених бисера оне који су својом чистотом и својом кротошћу поново постали човечни. Безакоње које настаје прељубом или неким другим врстама нечистоте (као што је већ речено), нека се у свему лечи истим оним судом као и код преступа блуда, само што ће се време казне удвостручити. И у овим случајевима треба обратити пажњу на понашање оних који су осуђени, и према томе одлучивати да ли ће пре или касније бити удостојени светог причешћа (*Свети Григорије Ниски*). В. (*Апостолски* 48, 61; *Трулски вас.* 87, 93, 98; *Анкирски пом.* 20; *Неокесаријски пом.* 1, 8; *Картагински пом.* 102; *Василија Великог* 3, 7, 9, 18, 21, 31, 37, 38, 39, 58, 59, 60, 62, 63, 77); В. *Књига правила* 2008, 300–301; в. *Јевтић* 2005, 510–512; в. *Милаш* 1896, 460–462. 32 В. 48. и 61. Апостолска правила у: *Јевтић* 2005, 49, 52.

причешћа“³³.

Полагање монашког завета девствености повлачи за собом велика одрицања и одговорност³⁴. Свако ко је положио завет девствености није смео да ступа у брак, да не би изневерио Христа Спаситеља, коме се обећао и кроз кога се посветио. У раној Цркви се на брак оних који су дали завет безбрачности гледало као на нарушавање верности Христу и као на велики и озбиљан грех. Како примећујемо да су већ у древној Црквеној заједници испливали проблеми у смислу неодржавања завета безбрачности, јер су Свети оци Анкирског помесног сабора одредили за оне који су завете безбрачности преступили да се третирају као другобрачни³⁵. Нешто слично износи у свом канонском предању и Свети Василије Велики када говори о посвећеним девојкама³⁶. Свети Василије Велики говори да блудочинство оних који су посвећени не може да се сматра браком³⁷. Канони Четвртог васељенског сабора

33 В. 39. и 58. правила Светог Василија Великог у: Јевтић 2005, 478, 485.

34 Изнећемо једно занимљиво размишљање када је у питању монаштво: „Препознатљиво обележје православног монаштва јесте есхатолошки видокруг. И уопште, духовно искуство у Православној Цркви живи се и изражава помоћу есхатолошког обзора. Уосталом, превасходна духовна храна верних, тајна Божанске Евхаристије, има јасну кончинословну (есхатолошку) црту [...]“, Манзаридис 2008, 72–73.

35 19. *правило*: Они који су дали завет девствености, па су га нарушили, нека буду под епитимијом за другобрачне. Такође смо забранили да се девојке (дјеве) сједињују у живот са некима, макар и као са браћом (*Анкирског сабора*). В. (*Апостолски* 5, 26; *Први вас.* 3; *Четврти вас.* 16; *Трулски вас.* 5, 12, 13, 40, 44, 46, 47; *Седми вас.* 18, 22; *Картагински пом.* 3, 4, 25, 38, 44, 70); В. *Књига правила* 2008, 118; в. Јевтић 2005, 230; в. Милаш 1896, 45.

36 18. *правило*: За дјеве које су пале и које су подлегле телесним страстима, а себе су посветиле животу у чистоти, те ипак погазише своје завете, Оци су великодушно и милостиво снисходећи немоћима, установили да се такве могу примати после једне године, одређујући им за ово исто као и за другобрачне. Мени се чини, да пошто је по милости Христовој. Црква током времена постала снажнија и чин дјева се увећа, да би требало марљивије обратити пажњу на ово питање јер је положај удовица ниже од девствености, тако да је преступ који учине удовице много мањи него ли преступ који учине дјеве. Погледајмо шта каже Павле Тимотеју: „А млађе удовице не примај, јер када их страст одвоји од Христа, хоће да се удају. Оне подлежу осуди што прво обећање одбацише“ (1Тим. 5, 11-12). Ако је, дакле, удовица подвргнута тако тешкој осуди, као и она која је одбацила веру у Христа, шта онда да кажемо о дјевама које се посветише Господу? Велики је грех када се и робиња преда тајном браку и испуни развратом кућу свога господара, али много је горе кад невеста постане прељубница и када обешчати заједницу са вереником. Према томе, удовица треба да се осуди као распуштена робиња, а дјева потпада осуди прељубнице. И као што онога који живи са туђом женом називамо прељубником, и не примамо га у заједницу док не напусти грех, такође на тај начин треба да поступимо и са оним који живи са дјевом. Али, у овом случају, претходно морамо да разоткријемо то да ли ми овде дјевама називамо оне жене које су се добровољно посветиле Господу, и због тога су се одрекле од брака и одлучиле да живе у светости. У овом случају завет који је дат рачунамо од оног узраста када су у потпуности достигнуте године разума јер не треба да се ослањамо на речи детета, већ када је она навршила шеснаест или седамнаест година, и када влада својим разумом, и када је дуже време била васпитавана и када је показала одлучност у намери да се приброји међу дјеве. У том случају, ако погази завет који је дала као одрасла особа, тада је треба строго казнити. Дешава се и то да родитељи или браћа или неко други од родбине, уврсте девојчицу међу дјеве много пре него што она наврши године које смо навели; тада такве девојчице не треба примати све дотле док јасно не сазнамо оно шта оне заправо мисле, у ствари, док не чујемо њихову одлуку (*Свети Василије Велики*). В. (*Први вас.* 19; *Четврти вас.* 15, 16; *Трулског вас.* 40, 44; *Анкирског вас.* 19; *Картагинског пом.* 6, 44, 126); В. *Књига правила* 2008, 268–269; в. Јевтић 2005, 470–471; в. Милаш 1896, 372–374.

37 6. *правило*: Блудочињења оних који су посвећени Богу нека се не сматрају за брак, него је

прописали су да се мора одлучити из црквене заједнице свака девојка која је себе Господу посветила, а тако исто и они који припадају монаштву, ако ступе у брак³⁸. Они који би се затекли у овом преступу кажњавани су: одлучењем³⁹ или казнама које су установљене за прељубу⁴⁰, односно за блудочинство⁴¹. „Епископ, свештеник или ђакон, који се затекне у блудочињењу или који је погазио заклетву, или који је затечен у крађи, такав нека се свргне, али не треба да буде одлучен јер Свето Писмо каже: 'Не свети се два пута за једну ствар' (Наум 1, 9). Исто треба поступити и са осталим клирицима“⁴².

Други и трећи брак

Црква је брак уздигла на степен Свете тајне и дала му реалност остварења и испуњења кроз свету Евхаристију. Гледајући на Свету тајну брака из Евхаристијске перспективе, учинили смо тајну брака неодвојиву од Цркве као заједнице свих и свега око Христа. Зато и Свети апостол Павле ставља однос брачника као однос Христа и Цркве, који своје утемељење налазе у есхатолошком бићу Цркве, „тајна је ово велика“ (Еф. 5, 32). Свети апостол Павле у првим вековима хришћанства увиђа да је тешко живети безбракно, „[...] али сваки има свој сопствени дар од Бога [...]“ (1 Кор. 7, 7). Кроз црквену историју имамо различита мишљења по питању поновног ступања у брак. Рани црквени писац Јерма каже: Ако жена или човек умре, греши ли ако ступа у брак онај што остане жив? Не греши, али ће већу част и већи углед стећи у Господу ако остане да самује, мада се неће огрешити иако се удоми⁴³. Зато не треба да нас изненађује када поједини Свети оци називају поновне бракове неком благом врстом прељубе. Свети отац Василије Велики каже да они који желе да ступе у трећи брак нису више достојни да се назову именом мужа и жене, јер се ово не назива браком већ многоженством или

потребно на сваки начин настојати да се прекине та њихова веза. Ово ће бити корисно и ради утврђења Цркве, а такође неће дати прилику јеретицима да говоре против нас да ми нашим попуштањем људима који су у греху, само желимо да привучемо више људи к себи (*Свети Василије Велики*). В. (*Четврти вас. 16; Трулски вас. 44; Анкирског пом. 19; Картагинског пом. 44*) В. *Књига правила* 2008, 261–262; в. Јевтић 2005, 462; в. Милаш 1986, 357.

38 16. *правило*: Дјева (девојка) која је себе посветила Богу, а такође и они који припадају монаштву, не смеју ступати у брак. Они који се затекну у том неделу, нека буду лишени црквене заједнице. Такође наређујемо, да помесни епископ има власт показати човекољубље према таквима (*Четврти Вас. сабор*). В. (*Четврти вас. 7; Трулски вас. 44, 46, 47; Анкирски пом. 19; Василије Велики 6, 18-20, 60*); В. *Књига правила* 2008, 51; в. Јевтић 2005, 112; в. Милаш 1895, 368–369.

39 В. 16. Четврти васељенски сабор у: Јевтић 2005, 112.

40 60. *правило*: Која је обећала да ће живети у девствености, а која је погазила своје обећање, таква нека изврши време казне које је одређено за грех прељубе. То време нека се распореди гледајући на начин како живи. Исто нека важи за оне који су прихватили монаштво, али су пали (погазили свој завет) (*Свети Василије Велики*). В. (*Четврти вас. 16; Трулски вас. 44; Анкирски пом. 19; Картагински пом. 16*); В. *Књига правила* 2008, 279; в. Јевтић 2005, 484; в. Милаш 1896, 408–409.

41 44. *правило*: Монах који се затекне у блуду или који узима жену ради брака, нека подлегне казнама које су установљене за оне који чине блуд (*Трулски Вас. сабор*). В. (*Четврти вас. 16; Анкирски пом. 19; Василије Велики 6, 18-20, 60*); В. *Књига правила* 2008, 78; в. Јевтић 2005, 166; в. Милаш 1895, 527–528.

42 В. 25. Апостолско правило у: Јевтић 2005, 43.

43 Уп. *Пастир Јермин XXXII, 1-3*, у: Јевтић 1999, 336.

боље осуђеним блудочинством⁴⁴. Поновно ступање у брак допушта се по икономији, само као лек против блуда. Ако ли ко не може да се уздржи, боље му је да се жени – удаје, неголи у блуду да проводи свој живот. Оваквом идејом ношен Свети апостол Павле у Првој посланици Коринћанима износи: „А нежењенима и удовицама велим: добро им је ако остану као и ја што сам. Ако ли не могу да се уздржавају, нека се жене и удају; јер је боље женити се и удавати неголи упаливљети се“ (1 Кор. 7, 8-9). Примећујемо да је други брак сматран за нечим нижим иако је био прихваћен. Црква дуго времена другобрачне и трећебрачне није ни венчавала, касније је основан обред освећења другобрачних, тај чин више личи на обред покајања, него на свечани чин венчања, пошто се од оних који ступају у други и трећи брак тражи искрено покајање и скрушеност срца, јер морају да издрже одговарајућу епитимију. Епитимија има пре свега пастирско-педагошки карактер, потребна је промена целокупног човековог става према одређеним животним питањима. Говорећи о четвртном браку сматрано је да је већи грех од блуда и окарактерисан је као скотско дело, па је назван многоженством⁴⁵. „Више пута смо напоменули да Црква упорно и доследно у целокупној својој канонској и литургијској традицији, стоји на томе да други брак није у сагласности са хришћанском нормом и да је он само толерисан из попуштања и снисходљивости према слабостима (1Кор. 7, 9). Други брак може да буде признат као давање још једне прилике мужу или жени, да ступи у прави, стварни брак у Христу, ако је већ прва веза претрпела неуспех [...]“⁴⁶.

Међутим, у практичном животу Цркве увек се одступало од извесних правила и њихове примене, па је тако и било у погледу четвртог брака. Данас се четврти брак сматра као уклоњива сметња, изузев лица чија су два претходна брака разведена због његове кривице⁴⁷. Док је за једне забрањен четврти брак, за друге може да буде забрањен и трећи брак, што све зависи од околности како су престали ранији бракови. Четврти брак је данас постао апсолутном границом, пошто ће се молиоцу у сваком случају одбити од тражења да ступе у пети брак⁴⁸.

Свештени канони Цркве третирају свештенички чин као апсолутну брачну сметњу. Тако ако је неко после склапања брака, рукоположен за ђакона или свештеника, не може после рукоположења ступити у брак. Канонско предање Цркве

44 4. *правило*: За трећебрачне и многобрачне установљено је сразмерно исто оно правило као и за другобрачне. Другобрачне једни одлучују на једну годину, други пак на две, а трећебрачне на три године, а понекад и на четири. Према томе, трећебрачност више не сматрају за брак, него за многоженство, или боље речено блудом. Због тога је Господ и рекао Самарјанки која је променила пет мужева: „И сада кога имаш није ти муж“ (Јн. 4, 18). То значи да они који прелазе границу другог брака више нису достојни назива мужа и жене. Ми смо у погледу трећебрачних прихватили обичај петогодишњег одлучења, и то не на основу правила, него на примеру наших претходника. У осталом, таквим људима не треба у потпуности забранити улаз у цркву, него их треба удостојити тога да две или три године слушају Писмо, а затим их удостојити да стоје не пуштајући их још увек к причешћивању Светињама; и тек када покажу плодове достојне покајања, поново их треба уврстити у заједницу. В. (*Апостолски 17; Први вас. 8; Трулски вас. 3, 87; Анкирски пом. 19; Неокесаријски пом. 3, 7; Лаодикијски пом. 1*); 12. *правило*: Другобрачним правила у потпуности забрањују да буду свештенослужитељи (*Свети Василије Велики*). В. (*Апостолски 17, Трулски вас. 3; Неокесаријски пом. 7*); В. *Књига правила 2008, 261, 265*; в. Јевтић 2005, 461–462, 467; в. Милаш 1896, 353–356, 367.

45 В. 80. Свети Василије Велики у: Јевтић 2005, 489.

46 Мајендорф 1974, 167.

47 *Брачна правила 1994*, (Бп. §12–13)

48 Бп. §12–13.

допушта чтецима и појцима да ступе у брак⁴⁹. Занимљиво је да ни ипођакон, ни ђакони, којима је у старини било дозвољено да ступају у брак и после рукоположења, само у случају ако су ту жељу изјавили епископу у време свог рукоположења⁵⁰ – не смеју више то чинити, значи не смеју се женити после рукоположења. Ако желе ступити у Свету тајну брака, нека то учине пре рукоположења⁵¹. Свети Василије Велики износи у канону да не дамо јеретицима повода да нас осуђују, како попуштамо греху, већ брак свештеника не сматра за брак, него за блудочинство⁵². Свако ко се после крштења два пута женио или је имао љубавницу, не може бити ни епископ, ни свештеник ни ђакон, нити било ко у свештеничком чину, сведоче правила Трулског васељенског сабора⁵³.

49 26. *правило*: Од оних који су неожењени ступили у клир, заповедамо да се могу женити, уколико хоће, само чтеци и појци (*Апостолска правила*). В. (*Четврти вас. 14; Трулски вас. 3, 6, 13, 30; Анкирски пом. 10; Неокесаријски пом. 1; Картагински пом. 16*); В. *Књига правила* 2008, 17; в. Јевтић 2005, 43; в. Милаш 1895, 82–84.

50 10. *правило*: Ђакони када у време самог постављења изјаве и кажу да имају потребу да се ожене и не могу бити ван брака, пак се касније ожене, нека остану у својој служби јер им је то било допуштено од епископа. Али који су у време рукоположења рекли да ће бити изван брака, а касније се ипак оженише, такви имају да престану са ђаконском службом (*Анкирски помесни сабор*). В. (*Апостолски 5, 26, 51; Четврти вас. 14; Трулски вас. 3, 6, 13, 21, 30; Неокесаријски пом. 1; Картагински пом. 16*); В. *Књига правила* 2008, 116; в. Јевтић 2005, 227; в. Милаш 1896, 11–12.

51 6. *правило*: Пошто је у апостолским правилима речено да од оних који су као неожењени ступили у клир, само се чтеци и појци могу женити, примењујући то исто, и ми наређујемо: да од сада нико од ипођакона, ђакона, свештеника након рукоположења не могу ступати у брак. А који се усуди да то учини, тај нека буде свргнут. Ако неко од оних који ступају у клир по закону ступи у брак, нека то учини пре рукоположења за ипођакона или ђакона или свештеника (*Трулског Вас. сабора*). В. (*Апостолски 5, 26, 51; Четврти вас. 14-15; Трулски вас. 3, 13, 21, 30; Анкирски пом. 10; Неокесаријски пом. 1; Картагински пом. 16, 25; Василије Велики 69*); В. *Књига правила* 2008, 62; в. Јевтић 2005, 142; в. Милаш 1895, 446–450.

52 В. 6. *Правило* Светог Василија Великог у: Јевтић 2005, 462.

53 3. *правило*: Пошто је благочестиви и христољубиви цар наш ослободио овај свети и васељенски Сабор у погледу тога да они, који су убројани у клир и другима дају божанствене Дарове, да они буду чисти и непорочни служитељи и достојни мислене жртве великога Бога који је Жртва и Архијереј, и да буду чисти од нечистоће која је уз неке од њих прионула због незаконитих бракова, и са обзиром на то, што су подвласни пресветој римској цркви предлагали да је потребно примењивати сву строгост правила, а они који су подвласни престолу овог, Богом чуваног и царског граца, правило човекољубља и снисхођења, отачки и богољубиво сложивши и једно и друго, да не би оставили ни кротост слабом, ни строгост оштром, када је (због незнања) прекршај захватио заиста велико мноштво људи, заједнички смо установили за оне који су два пута ступали у брак, па су под теретом греха све до петнаестог дана прошлога месеца (јануара), минулог четвртог индикта, шест хиљада сто деведесет и девете године остали, и не желе да дођу к себи од поменутог греха, да (они) морају подлећи канонском свргнућу. Они који су пали у заблуду другобрачја али који пре ове наше наредбе сазнаше шта је корисно за њих, те одбацише тај грех са себе и незаконитост прекинуше, као и они којима су жене од другог брака већ умрле пак помислише на обраћење, настојећи да у уздржаности напредују и у потпуности оставе пређашње безаконе (било да су свештеници или ђакони), за такве се установљује да морају престати са сваком свештеничком службом и да буду подвргнути епитимији на одређено време, али да ипак уживају част свештенства, задовољавајући се тиме што могу пред другима седети и молити се Господу у сузама да им буде опроштен грех незнања. Јер, било би неумесно да некога благосиља онај који треба да лечи ране које носи на себи. *Они који су имали једну жену, и та коју су узели била је удова, исто тако и они који су након рукоположења ступили у брак (свештеници, ђакони и ипођакони), пошто им се на неко време ускрати свештенослужење и пошто издрже*

Идеал брака у Светом писму код апостола Павла представља однос Христа и Цркве, који је неприкосновен и нераздељив. Сагледавајући брак из перспективе Цркве, поставља се једно сасвим разумно питање: одакле се појављује развод брака? Заинтересовало нас пажњу и то, како да смрт једног брачног лица може да поништи постојећи брак и дозволи легалност другом брачном лицу да ступи у легалан други брак? А знамо да не умиремо, већ да настављамо живот у Христу. Ово су заиста дискутабилне и, по свему, изазовне теме, ако их сагледавамо из односа јединства Христа и Цркве који нас неминовно упућује на брачни однос. Посматрајући канонско предање, примећујемо да брак монаха који изађе из манастира рачунамо као други брак и кажњава се епитимијом коју му одреди епископ. Међутим, ако окренемо ток ствари, видећемо да се брак може развести ради монашког живота уз сагласност супружника, где оно лице које живи ван манастира добија пуноправну могућност да ступи у нови легални брак. Целокупна ова двосмислена ситуација нас наводи на закључак да је брак једна врста уговора, који се коси са учењем о браку као Светој тајни. Рецимо, канонско предање забрањује свештенику други брак, а по свему занимљива је констатација да онај који је ожењен и бира се за епископа треба да се раздвоји од своје жене, а жена да се пошаље у манастир друге епархије. Ако бисмо све ове појединости сагледавали из појма односа брака кроз свештенство, и монаштво, и епископство, имали бисмо следеће релације: свештеник други брак постаје епископ, или монах други брак епископ. Прилично занимљиво, можемо ли некако помирити ове по свему чудне појединости, осим да се позовемо на различитост служби у Цркви које свој крајњи циљ имају живот у Христу.

Закључак

Свештеним канонима, канонском предању Цркве, морамо прићи у покајању и смирењу како бисмо их разумели, а не да њима судимо, већ да из њих учимо о пастирском богословљу и методама служења. Не треба да се на њих позивамо онда када желимо да подржимо неке наше личне интересе, а да их заборављамо онда када они осуђују наша нецрквена и неканонска дела. Сви који омаловажавају каноне због тога што су застарели или због тога што су у сукобу са духом Христове љубави прожети су антропоцентричним духом. Постојање канона и закона у животу Цркве морају да буду правилно протумачени, пошто другачије тумачење помрачило би саму истину Цркве. Канони Цркве регулишу и услове под којима сваки члан може да учествује у црквеном телу или да се од њега одвоји. Свети апостол Павле истиче

епитимију, такви нека поново буду у својим степенима јерархије али никако нека се не постављају на више (степене). Наравно, они ће морати да прекину тај незаконити брак у који су ушли. Све ово ми установљујемо у погледу оних свештених лица која су до петнаестог дана, као што је речено, јануара месеца, четвртог индикта, затечена у наведеним преступима, наређујући за у будуће, и понављајући правило које гласи: "Онај који се после крштења два пута женио или је имао љубавницу, не може бити ни епископ, ни свештеник ни ђакон, нити било ко у свештеничком чину", а исто тако и: "Онај који је узео удовицу, или распуштеницу, или блудницу, или ропкињу, или глумицу, не може бити ни епископ, ни свештеник, ни ђакон, нити било ко у свештеничком чину". 4. правило: Ако неки епископ, или свештеник, или ђакон, или ипођакон, или чтец, или појак, или вратар буде ступио у незакониту везу са женом која се посветила Богу, тај нека се свргне као онај који се дрзнуо да оскрнави невесту Христову; а ако то учини лаик, нека буде одлучен од црквене заједнице (Трулског Вас. Сабора). В. (Апостолски 17-19; Трулски вас. 26; Василије Велики 12, 27); В. Књига правила 2008, 60-62; в. Јевтић 2005, 140-141; в. Милаш 1895, 442-444.

преимућство вере над законом, али не одбацује ни закон. Постојање закона показује нашу одвојеност од Бога, он показује да између Бога и човека постоји подела. Сам Христос је циљ закона и ослобођење од закона, зато што је Он уклонио разлоге за њихово постојање, тако сваки закон у Христу испуњава се и није поништен. Закон је установљен како би пројавио и потврдио грех, али ми закон постављамо као мерило прихватања љубави Божје. Закон открива Божју љубав према човеку. Христос нам показује да је љубав изнад закона када сам себе приноси на жртву и уздигао се изнад закона и смрти.

Литература

Афанасјев, Николај (2008a): *Еклесиологија ступања у клир*. Краљево: Епархија Жичка.

Афанасјев, Николај (2008b): *Ступање у Цркву*. Краљево: Епархија Жичка.

Афанасјев, Николај (2003): *Црква Духа Светог*. Вршац: Епархија банатска.

Афанасјев, Николај (2008c): *Студије и чланци*. Краљево: Епархија Жичка.

Брачна правила Српске Православне Цркве (Бп) II допуњено и исправљено издање (1994): Београд: Свети Архијерејски синод.

Гардашевић, Благота (2002): *Избор црквено – правних радова*. Београд: Богословски факултет СПЦ.

Живковић, Ивица (2011): *Хришћанска етика*. Београд: Свети Архијерејски Синод СПЦ.

Zakonik kanonskoga prava (1996): *Codex iuris canonici*, proglašen vlašcu папе Ivana Pavla II 1983, Zagreb: Glas Koncila.

Зизјулас, Јован (2001a): *Догматске теме*. Нови Сад: Беседа.

Зизјулас, Јован (2001b): *Еклесиолошке теме*. Нови Сад: Беседа.

Јанарас, Христо (2007): *Слобода морала*. Крагујевац: Каленић.

Јевтић, Атанасије (ур.) (1999): *Дела апостолских ученика*, Врњачка бања–Требиње.

Јевтић, Атанасије (2010): *Од Откривења до Царства небеског*. Острог–Тврдош–Никишић–Врњци: Манастир Острог, Манастир Тврдош, Бијели Павле–Јасен, Братство Св. Симеона Мироточивог.

Јевтић, Атанасије (ур.) (2005): *Свештени канони цркве*. Београд: Православни богословски факултет и др.

Карташов, В. Антон (1995a): *Васељенски сабори I*. Београд: ФИДЕБ – Издавачка установа Епархије Банатске, Владичански двор–Вршац.

Карташов, В. Антон (1995b): *Васељенски сабори II*. Београд: ФИДЕБ – Издавачка установа Епархије Банатске, Владичански двор–Вршац.

Књига правила (2008): *Зборник канона Православне цркве*. Шибеник: Епархија Далматинска.

Мајендорф, Јован (1974): „Брак у светлости православне теологије“, *Теолошки погледи VII/3*. Београд: Православље – Новинско-издавачка установа Српске патријаршије.

Мандзаридис, И. Георгије (2003): *Време и човек*. Београд: Хиландарски фонд при Богословском факултету Српске православне Цркве у Београду.

Мандзаридис, Георгије (2008): *Православни духовни живот*. Манастир Хиландар: Хиландарски путокази.

Мандзаридис, И. Георгије (2011): *Хришћанска етика I, увод – основна начела*

савремена проблематика. Крагујевац: Каленић.

Мидић, Игнатије (2008): *Биће као есхатолошка заједница*. Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије браничевске.

Милаш, Никодим (1911): *Црквено казнено право*. Мостар: Издање издавачке књижарнице Пахера и Кисића.

Милаш, Никодим (1895): *Правила Православне цркве с тумачењем I*. Нови Сад: Наклада књижаре А. Пајевића.

Милаш, Никодим (1896): *Правила Православне цркве с тумачењем II*. Нови Сад: Наклада књижаре А. Пајевића.

Милаш, Никодим (1926): *Православно Црквено право, по општим црквено-правним изворима и посебним законским наредбама које важе у појединим аутокефалним црквама*. Београд: Издавачка књижарница Геце Кона.

Милошевић, С, Ненад (2011): *У Духу и истини, Литургичко-канонске теме*. Београд: Универзитет у Београду Православни богословски факултет.

Мирковић, Лазар (1983): *Православна Литургија: Други, посебни део, Свете тајне и молитвословља*. Београд: Свети Архијерејски Синод СПЦ.

Митровић, Чedomил (1921): *Црквено право*. Београд: Књижара Геце Кона.

Патсавос, Џ. Луис (2009): *Духовне димензије свештених канона*. Крагујевац: Каленић.

Перић, Димшо (2006): *Црквено право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду – Центар за публикације.

Piter, Singer (2004): *Uvod u etiku*. Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovica Sremski Karlovci.

Пурић, Јован (2011): *Богослужење и васпитање по Светом Јовану Златоусту*. Врњци: Братство Св. Симеона Мироточивог.

Радуловић, Милан (2009): *Обнова Српског државно-црквеног права*. Београд: Хришћански културни центар.

Свети Јован Златоусти, *Беседа на посланицу Галатима*, Migne, Jacques-Paul, *Patrologiae cursus completus. Series Graeca*, Paris 1857–1912 (PG) 61.

Свети Јован Златоусти, *Беседа на Прву посланицу Солуњанима*, PG 62.

Свети Кирило Јерусалимски, *Оглашења*, PG 33.

Свети Никола Кавасила, *О животу у Христу*, PG 65.

Троицки, Викторович, Сергије (2008): *Изабране студије из Црквеног права*. Смедерево: Гимназија Смедерево.

Троицки, Викторович, Сергије (2011): *Црквено право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.

Фидас, Василије (2001): *Канонско право, Богословска перспектива*. Београд: Богословски факултет СПЦ Хиландарски фонд.

Флоровски, Георгије (2005): *Црква је живот, Изабране беседе, есеји и студије*. Београд: Библиотека образ светачки.

Фундулис, Јoанис (2004): *Литургија I, Увод у Свето богослужење*. Краљево: Епархијски управни одбор Епархије Жичке.

Цисарж, А. Бранко (1970): *Црквено право I, Општи део и организација Цркве*. Београд: Свети Архијерејски Синод СПЦ, „Сава Мухић“ – Земун.

Цисарж, А. Бранко (1973): *Црквено право II, Брачно право и црквеносудски*

поступак Српске Православне Цркве. Београд: Свети Архијерејски Синод СПЦ, „Космос“ – Београд.

Шмеман, Александар (2008): *Водом и духом, о тајинству крштења*. Манастир Хиландар.

Шмеман, Александар (2004): *За живот света*. Манастир Хиландар.

THE RELATION BETWEEN FAITH AND MORALS IN CLERICAL CANONS OF THE CHURCH

This work aims to bring closer the relation between faith and morals in Clerical Canons of the Church, and thus show the contemporary man some pastoral reflections of the Holy Fathers, as well as the essence of that time and the trials that were worthy of their attention. In this paper we will discuss religion, morality, the relation between faith and morals, the relation between ethics and canonical tradition, heresy, apostasy, schism, simony, fornication, adultery and second marriages of laity, priests and monks. Our prevailing concern in solving these problems will be the canonical experience of the Church, which is inseparable from the views of some prominent Holy Fathers.